

להרגיש את האחר/השונה

כנגד כל הציפיות

בפתח מאמרנו נביא מכתב, שנכתב ע"י אברך יקר וחשוב, ובו הוא משתף את הקורא במבט אל העבר, על תקופת ילדותו ובחרותו, וזה לשון המכתב (בשינויי נוסח מתבקשים):

מאז היותי בן שמונה או תשע, ובעצם כמעט מאז שאני זוכר את עצמי, הרגשתי שאני שונה, דחוי ולא יוצלח. באותו זמן, לא ידעתי אפילו להגדיר את עצמי. רק שמת לי לב שכולם צוחקים עלי ובזים לי. כאשר אני אומר "כולם", אני מתכוון למילה הזאת בדיוק, מבלי לציין דמויות, תארים או בעלי תפקידים, אבל אני מתכוון לכולם. החברים שלי בכיתה וגם אחי ואחיותיי, עשו זאת בפומבי, הם צחקו על כל צעד ועל כל שעל שלי, הציקו לי וביזו אותי. האחרים - לא עשו זאת בכוונה, ובוודאי לא מתוך כוונות זדון, אך בפועל הרגשתי שהם בזים לי. זכיתי ליחס גרוע בכל מקום. אף פעם לא הקשיבו לי ולא התייחסו אלי כשווה בין שווים.

באותן שנים קשות לא ידעתי להגדיר את הבעיה שלי, אך ככל שהתבגרתי, התחלתי להבין מה רוצים ממני. הייתי ילד מעופף. אלו שנתקלו פעם בדמות מסוג זה, יודעים בדיוק למה אני מתכוון.

כאשר הייתי ילד צעיר לא עניין אותי המראה החיצוני שלי. הבגדים תמיד נחו עלי ברישול. וכמובן גם לא הקפדתי על כללי ההיגיינה הבסיסיים, הם אף פעם לא היו בראש מעייני, ואף לא בתחתית מעייני.

מעבר לכך, הייתי ילד ששקוע בעצמי. יכולתי למצוא איזו שהיא תעסוקה שולית, ולהיות עסוק בה במשך שעות. אהבתי, למשל, לפרק קיסמי עץ לשבבים דקים וארוכים. לך תסביר מה ההנאה מעשה מסוג זה? וכיצד לא מתבייש ילד בן אחת עשרה לשבת ולקלף קיסמי עץ במשך כמה שעות?

כנראה, שגם בקשרים עם החברים, היו לי בעיות עקב אופיי. היה לי תמיד מבע חולמני, והחברים היו מרגישים שהם מדברים אל הקיר. בחלקם הם צדקו, באמת לא הייתי כל כך מרוכז בדבריהם.

זיכה אותי ה' בכישרונות מחוננים. ואם כי ברוב השיעורים בת"ת חלמתי, ידעתי את כל הגמרא על בוריה. הבוחן תמיד היה מתפעל מידיעותיי, אם כי אצל המלמדים זה מעולם לא עורר שום רושם. כי מבחינתם לא השקעתי בזה כלום.

כאשר הגעתי לשיבה, המצב שלי קצת השתפר. לאחר שהכרתי את הבעיות שלי, עבדתי על עצמי הרבה, אך עדיין המהות נותרה אותה מהות. סבלתי הצקות קשות מאוד שעליהן לא ארחיב, כי אין לי שום עניין להנציח אותן על הכתב.

אך מתוך כל החיים הקשים והסוערים שלי, זכור לי מישהו אחד שלא לטובה ובגיננו אני בעצם כותב כעת את המכתב הזה. אני חייב לציין, שהלה עשה את כל מעשיו מתוך דאגה כנה ואמיתית למען עתידי, אך בפועל הוא גרם לי את העוול הגדול ביותר בימי חיי.

הוא היה צמוד אלי שלוש שנים, במשך 1,095 ימים. כמספר הימים, כך מספר הפעמים אשר שמעתי ממנו את אותו משפט: "כדאי לך להשתנות, אם לא תשתנה עכשיו אין לך מושג אלו חיים אומללים מצפים לך. אתה תהיה דחוי, לא תצליח להקים בית, שום כולל לא יקבל אותך. וגם בשום עבודה לא תצליח. אתה חייב לקחת את עצמך לידיים".

זה היה פשוט נורא. מילים מייאשות, מילים מרסקות. רק בנס יצאתי שפוי מזה.

עבור אותו דאגן - ועוד דאגנים כמוהו - יש לי כמה בשורות טובות:

א. הקמתי בית לתפארת. ב. ה' חנן אותי בשלושה ילדים מתוקים ובריאים. ג. התקבלתי לאחד הכוללים המצויינים בארץ. ד. את שעות אחה"צ והערב אני מחלק בין כתיבת סת"ם לבין עריכת ספרים. בשני המקצועות אני נחשב למומחה וכך אני מפרנס את משפחתי בכבוד, ברוך ה'.
 למדתי, כי כאשר אדם מכוון את עצמו למקומות המתאימים בשבילו, הוא בעזר ה' עושה חיל רב. עד כאן תוכן המכתב.
 זהו נושא שראוי לעסוק בו באריכות. אך ננסה לגעת בקצות הדברים.
 האדם מתמודד, אך עליו לדעת שבאותו מקום שבו הוא מתמודד, הקב"ה נמצא, ויש לו את הבחירה להחליט לאן לקחת את הדברים.
 טובנות רבות עולות מהעובדות המוזכרות במכתב המפעים הנ"ל.
 ננסה לפתוח את הנושא ולהרחיב בו מעט.

”להרגיש קרבן” – תלוי בבחירה

בכל מערכת יחסים בין-אישית קיימים שני צדדים. כל תקשורת דינמית מחייבת זוג שותפים. הכלל אומר, שהאחריות להתנהלות מוטלת על הבוגר יותר. בוגר - אם בחכמה ואם במניין. מערכות יחסים גרועות מידרדרות לפגיעות.

הפגיעות אינן חייבות להיות מילוליות, לפעמים הם גם בהתייחסות, בביקורת ועוד. בדרך כלל, ישנו צד אקטיבי שפוגע, וצד פסיבי, שנפגע שלא בצדק.

ברור לכל, שהחובה להשתנות ולהשתפר מוטלת על הצד הפוגע, קודם כל מצד דרך התורה והמידות, אבל גם מצד ההיגיון. אך העובדה המעציבה היא, שאין אדם רואה חובה לעצמו. בדרך כלל הצד הפוגע מחופר היטב בהתנהגותו, ואם רוצים באמת לשנות את הדינמיקה, כדאי שנהיה מעשיים ונפנה אל הצד הנפגע, צודק או לא - כך חכם ויעיל לפעול. איך?

כך אומר המשגיח הגה"צ רבי ירוחם לייבוביץ' ממיר :

”כשם שיש שולחן ערוך לפוגעים, כך ישנו שולחן ערוך לנפגעים”.

זה נשמע חידוש. לא מספיק שאני הקרבן, עוד באים אלי בטענות? ובכן, זו אינה ביקורת, אלא הדרכה והכוונה להגיע למקומות טובים יותר בחיך. ואם יש בך היכולת, אזי אין מדובר כאן בעבודת רשות, כי אם בחובת פעולה.

כשאתה נפגע, כשאתה שם את עצמך בנישה הנפגעת, אתה מקרין את התחושה החוצה וגם פנימה. אתה מושך לכיוון פגיעות, ובהמשך משתכנע שאתה, אכן, קרבן טראגי של הנסיבות. מין אומלל פסיבי שישנם כאלו שמטלטלים אותך כרצונם, ללא שתהיה לך שליטה על חיך.

עצם ההתחפרות בעמדת הקרבן מעלה את השאלה : אם זה מקום כל כך לא נעים, מדוע אנשים נכנסים לשם וקשה להם לצאת? אין זאת, אלא שיש להם רווח מכך. (בלי הכללות, כמובן).

הייתכן? מה כבר אפשר להרוויח מלהיפגע ולכאוב?

ככל שמקום הקרבן הוא רע, כך הוא פוטר מאחריות על המצב : כולם פוגעים בי, כולם מעליבים אותי, כולם אשמים. אני - אין לי אלא לקבל בשפלות את כל חיצו הביקורת שזורקים עליי. ולא עוד, אלא שחייבים לי פיצויים על שהורסים לי את החיים.

לפעמים, במקרים יותר קיצוניים, אפילו לא בטוח שפוגעים בי, אלא שכבשתי לי את משבצת השעיר לעזאזל.

כבר אמרנו ששום אשם כאן לא ישתנה, ובוודאי לא יפצה אותך. כאן אתה צריך לקחת אחריות על חיך, והחובה הראשונה היא להשתחרר מתחושת הקרבן.

קצת צריך לשתף מישהו חיצוני, לאו דווקא פסיכולוג מקצועי (כמובן שמדובר באדם תורני). זה יכול להיות חבר טוב, רב ומדריך או איש חינוך, ואפילו בן משפחה קרוב, שיעזור לך להעלות את ערכך העצמי ולפתח גישה חיובית.

כשמישהו מרגיש שממסכנים אותו, הוא משדר את זה וגורם שיזלזלו בערכו. ולהיפך: ברגע שאתה רואה בעצמך טוב וחוזק, אתה משדר את זה החוצה. דבר ראשון - אני לא קרבן! אני לא אסקופה הנדרסת של איש! אין לכם זכות להתעמר בי, ואני אעמוד על כך! אין הכוונה לאגרסיביות בסגנון "אם תפגעו בי - אראה לכם מה זה", אלא תחושה של ערך עצמי שמעורר כבוד בסובבים. אנשים מסביב קולטים את הניואנסים הללו אל התת-מודע שלהם, וכבר הגישה שלהם משתנה לטובה. (כמובן שראוי להיות צמוד לספרי המוסר ולדעת תורה, להבחין בין הבלגה ראויה הבאה מכח מידות טובות, ומוסיפה גבורה וכבוד פנימי, לבין שפלות פסולה המביאה עצבון ומרמור שבהן האדם מבטל את ערכו מכל וכל, והיא גורמת לויתור על עקרונות ומורד לב. וכן יש להבחין בין גאווה ועקשנות לבין עמידה נחרצת על עקרונות ותפיסת חיים אמונית ערכית. ואין כאן המקום להאריך).

האר פניך לזולת

"כמים פנים לפני כן לב האדם". אומרים על כך הגאון מווילנא והאור החיים הקדוש: הנשמות מדברות ביניהן בנימים נסתרים. אתה חושב מחשבות, והשני קולט את זה, בלי להבין איך זה פועל. אחרי שלמדנו לשדר מסר חיובי על עצמנו, הגענו לשלב הבא - לחשוב, לשדר ולומר דברים חיוביים על הזולת. כשאנו נוקטים הארת פנים לזולת, חביבות והתעניינות אמת - הפכנו עצמנו להיות אקטיביים. לא עוד פסיביים ומסכנים, אלא דינמיים ויוצרים. כשאדם מקרין דינמיות, הוא מפיח רוח טובה מסביב. כשנפנה אל הזולת בחביבות ובהתעניינות, על כורחו הוא ישיב לנו באותה מטבע. וגם אם לא. גם אם הזולת לא יענה ליד שהושטנו לו - הרווח הוא עדיין רווח. גם כשמערכת היחסים אינה משתנה, החיים שלנו משתנים לטובה. הפכנו להיות עצמאיים ברוחנו, שיפרנו לאין ערוך את איכות חיינו. כאשר במלאכת החינוך עסקינן, ודאי שמקבלים הדברים משנה תוקף, עד כמה ועד היכן עלינו לקחת את הדברים, ליצור אצל התלמידים חוזקות באמצעותם יוכלו להתמודד עם כל מיני מצבים שונים הנקרים ומתפתחים בחייהם.

סבלנות-כלל ראשון

אך תחילה וראש לכל, אדם העוסק במלאכת החינוך עם בניו או תלמידיו, עליו לשנן ולחדד לעצמו רבות את ענין לימוד הזכות והסבלנות בחינוכם וגידולם, שהרי אילולי זה ימצא עצמו נכשל פעם אחר פעם, ולעיתים אף בלא שימת לב כלל. עומק הסבלנות זהו - האמון. **האמון בטוב** שקיים בילד ובתלמיד שלי, בדרך, בתהליך. האמונה שהכל - לטובה. זה מכוון לטוב. והטוב השלם עוד יתגלה, בזמן הנכון והמתאים ביותר. חוסר סבלנות, לעומת זאת, מתאר את תחושת האכזבה. את האי-אמון. את הפחד ואת הקושי לקבל את המציאות העכשווית. חוסר סבלנות מתבטא פעמים רבות בכעס, בעצבנות, בתקשורת לקויה, בשל הקושי שלנו לקבל ולהכיל את הפער בין מה שאנו רוצים שיקרה, לבין מה שקורה בפועל. יכול אדם לחשוב שהסבלנות זו דרך, הנהגה נפשית, להתמודד עם המצב שאליו נקלע בעל כרחו. אולי איזו תרופה נגד רגזנות. ואולי אפילו תגובה נפשית לתיעול בריא של ייאוש: במקום להתרגז ו"להתפוצץ" - תהיה סבלן... כי ממילא אין לך מה לעשות...

אבל האמת, שההיפך הוא הנכון. אמנם בוודאי שהסבלנות היא גם הנהגה נפשית בריאה לכשעצמה. אך יסודה אינו ייאוש, חלילה, ואינו החלטה שאין מה לפעול. אדרבה: הסבלנות באה מאמונה עמוקה. אמונה ב"ואתה מחיה את כולם", אמונה בהנהגת ה', אמונה בטוב הגנוז בתוככי המאורעות, שסופו להיגלות, אמונה באדם מישראל, בילד יהודי, בקדושת נשמתו ובטוב הפנימי הגנוז בו.

זו הדרך אשר אם ינהג בה האדם, בודאי יראה ממנה תועלת רבה, כאשר יקרב את התלמיד אליו אז יוכל לקבל יותר מאשר ילך בחזקה.

'קנין משיכה' – מועיל יותר מ'קנין חזקה'

וכבר אמר פעם רבנו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל באחד ממשאותיו שעסקו בענייני חינוך: "אומרים בשם מרן החזון איש ש'קנין משיכה' הוא קנין יותר טוב מ'קנין חזקה', דהיינו ההנהגה בדרך רכה יותר טובה מההנהגה בדרך קשה, ואם כן יש לעיין מתי צריך לזרוק מרה בתלמידים. ועד כמה שזכור לי, אף פעם לא עשיתי רע לתלמיד, לא אמרתי מילה קשה או ח"ו לא פגעתי באחד מהתלמידים, ולגופו של דבר לדעת מתי לתת ומתי לא לתת, מתי לצעוק ומתי לא לצעוק, זה דבר קשה מאוד, אבל מה שחשוב הוא שאם הר"מ מגיע לשיעור מוכן, הוא מוסר את השיעור עם גישמאק (טעם) ויש לילדים סיפוק והם נהנים מהלימוד, וממילא הם יותר רגועים והמשמעת יותר רגועה. וזכורני כשהייתי בישיבה בכפר סבא הבחנתי פעם איך שתלמיד אחד מזהיר את השני בשפתם של תלמידים כי הנה הרב מתקרב, וענה לו רעהו: "הוא ממילא לא יעשה לנו כלום"... ואעפ"כ נהגו כלפיי בדרך ארץ, ואפילו שהיו אנשי צוות אחרים שנהגו עמם ביד יותר חזקה והמשמעת שהטילו היתה יותר חזקה, וזה הכל כפי מה שהקדמנו בשם מרן החזון איש שאמר שמשכיח יותר טוב מחזקה. למדנו במשנה לגבי קניין בהמה, הכישה – נתחייב בה. דהיינו שקונה ונעשה חייב בכל הדברים. כמו כן להבדיל, מוסד שקיבל ילד לא יכול לזרוק אותו, אלא צריך לטפל בו כמה שיותר".

תחשוב שהוא ילד שלך!

כאן המקום לציין מה ששמעתי פעם מאחד המשגיחים שאמר: "אני מתפלל שהתלמידים שאינם מתאימים, ילכו מעצמם מהישיבה", וכוננתו היתה שהוא לא יצטרך "לזרוק אותם" מהישיבה אלא שילכו מאליהם. (כאשר לא היה מדובר על כאלו שבעוה"ר ריח של קלקול וריקבון המסוכן לאחרים נדף מהם). ועמדתי משתומם ממש, כיצד אפשר לשמוע מילים כאלו מאדם האמון על חינוכם של בחורי ישראל, שדאגתו העיקרית צריכה להיות בעיקר בהסתכלות שלו כלפי דור העתיד. כיצד להעמיד וליישר את בניו של הקב"ה בדרך הנכונה, גם אם יש דברים המצריכים ממנו מאמץ לפעמים והשקעה הכרוכה אף בזמן ויזע. ופעם שאלו את רבנו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל: כמה קלקול צריך להיות בילד, באופן שיהיה ניתן להוציאו? והשיב:

"קשה להגיד בזה גדר. אנו צריכים לעשות כל המאמצים מה ששייך. כשמקבל החלטות בא לזרוק ילד, עליו לזכור שמדובר בדיני נפשות! אם באמת הילד הזה היה הילד שלו, האם היה תיכף ומיד ממחר לזרוק אותו? אלא מאי, זה לא הילד שלו, אלא של מישהו אחר! אם המעשה היה קורה עם הילד שלו וכי היה תיכף וזרק אותו? ודאי שלא! הוא היה משתדל ומשקיע כל מיני מאמצים, כדי שלא להגיע לידי כך. הוא היה מותח את חבל התחבולות, חבל הרחמים וחבל הסנגוריה, לפני שיצטרך לזרוק אותו. אם כן, למה בילד של איש אחר לא ינהג כך? הרי הוא ילד יהודי! נשמה יהודית. תחשוב שהוא ילד שלך! ילד שלך אתה חושב כל זמן להציל! מתוך צורך לחשוב על כל ילד שהוא הילד שלו.

והגדר "מתי מותר לזרוק" הוא: אם זה היה הילד שלך, האם במצב הזה שמונח לפניך, היית זורק גם את בןך שאר בשרך"... ונשאל הגראי"ל: ואם הוא מקלקל אחרים? והשיב: "כמובן שאז זה אחרת, אבל גם אז חייב לשקול אם המצב חמור עד כדי כך, שגם את הבן שלך היית זורק בגלל קלקול כזה! אבל אם תעשה עם הילד כפי מה שאמרנו, קרוב לודאי שברוב המקרים הוא לא יגרום לקלקול. יכול להיות שאם יש אחד שהוא עד כדי כך, אז זה באמת משהו אחר.

על עשו כתוב שכבר במעי אמו הוא רצה ללכת לעבודה זרה, זה עשו שהיה משהו מיוחד. אבל בדרך כלל, ילד לכתחילה רוצה להיות טוב. כל ילד רוצה להיות טוב ומה שהוא עושה לפעמים דברים לא טובים, הרי הוא ילד. צריך להגיד לו ולהסביר לו. חלק הכי גדול אפשר להציל. ואם באמת יהיה כזה ילד כמו עשו, אין ברירה. אבל אין הרבה עשו... והפליאה הגדולה היא על אותו משגח, עד שהוא מתפלל על אותם בחורים שילכו מאליהם, מוטב שיתפלל שיעלו על דרך הישר, ויתאזר בסבלנות הנצרכת בכדי שיצליח לחנכם כראוי. וכמאמר הגמרא: יתמו חטאים ולא חוטאים (ברכות י, א).

כוחה של סוכריה

עד כמה שהדבר יישמע אולי מצחיק, אבל הנני מעיד כי פעם החזקתי בחור במשך תקופה שלמה בישיבה כשהוא מתפקד בהצלחה גדולה עם - טופי! - כן! סוכריית טופי!!! מדובר היה בבחור בעל יכולות ומסוגלות להגיע רחוק, אך בפועל ההשקעה שלו היתה מועטה, מהרבה סיבות. לאחר שעות רבות של שיחות, הגברת מוטיבציה ועוד, הפסקתי לחלוטין להעיר לו על כל הדברים שבהם היה צורך להעמידו על המקום, כדוגמת סדר, קבלת מרות, שמירת זמנים ועוד... שבוע חלף ולהפתעתי שמתני לב שמשהו מתחיל לזוז, להשתנות קצת, אבל ממש קצת!!! בסוף היום, לפני שיצא לביתו, ביקשתי ממנו שיחכה לי כי רצוני לומר לו משהו. ואכן, הוא המתין ואז אמרתי לו שאני מאוד מעריך את השינוי שחל בו, בפרט בתחום זה וזה... לאחר מכן הכנסתי את היד לכיסי, הוצאתי סוכריית טופי ותחבתי לו אותה בתוך כף ידו, לחצתי את ידו בחמימות ושוב אמרתי לו: "אני מאוד מעריך את ההשקעה וההתאמצות שלך". איחלתי לו שיהיה לו ערב טוב **ומתוק!** וכך נפרדנו.

למחרת, השינוי היה גדול וניכר הרבה יותר... ושוב חזרתי על כך... עוד סוכריית טופי הושטה מידו לידי לפני סיום יום הלימודים, מלווה באיחול ללילה טוב ומתוק. לאחר כמה ימים קרה הלא-יאומן והבחור התחיל להשתנות מהקצה אל הקצה כאשר מדי ערב אני תוחב לתוך ידו סוכריית טופי!!! בסוף השבוע הוא ניגש אלי ואומר לי: הרב! תודה על כל הטופי! (כמובן שאין בעובדה זו אלא כעין "מודל" לדרכי פעולה, כל מחנך והיצירתיות שלו. בהתאם לתלמידו, עליו לייצר איזה מוטיב ורעיון שיהיה כוחו לעודד ולרומם תלמיד, וכמובן להתפלל שהדבר יעלה בידו).

המאור שבה מחזירו למוטב-סיפור חיים מטלטל

הסיפור הבא שמספר בעל המעשה בעצמו, יעזור לנו להבין את הדברים: לב רך יענה חימה ובקשה עדינה ומנומקת יכולה להציל עולמות. לעיתים כשנראה שהכל אבוד, צצה הישועה. מה גורם לכך? העיתוי, האנשים, סייעתא דשמיא או פשוט לימוד יומי משותף באווירה טובה. שום דבר בילדותי לא הכין את הורי להתמודדות שתהיה להם עם התבגרותי. הייתי ילד נחמד וחייכן, חברותי, שמח ושובב במידה רבה. בילדותי נתקלתי כמעט רק בחיוכים.

הקושי החל עם לימודי בתלמוד תורה, או נכון יותר לומר, כשהלימודים החלו להיות קשים ותובעניים. בגיל שש, עם תחילת לימוד המשנה, התחלתי להתקשות, המשנה לא היתה ברורה לי די צרכה, אולם כמו הורים רבים קיוו גם הורי, כי מדובר בקושי זמני של ילד בן שש שעדיין אולי אינו בשל לקלוט את המשנה, שהיא קשה יותר כידוע מהחומש אותו למדתי עד אז. עם תחילת לימוד הגמרא הלכו העניינים והסתבכו. מיד בהתחלה, אולי מפני שהתקשיתי, לא היו ביני לבין הגמרא יחסים חמים במיוחד, למדתי בעל כורחי, רק כדי לא להיזרק החוצה, אולם הדברים היו לי קשים מידי, לא הייתי כבד תפיסה מעולם, והיום אני מתפלל עם רבים וטובים בלא קושי, אולם אז אל מול הגמרא, מסיבה עלומה, נעשיתי טיפש, לא קולט, לא מבין, לא

יודע. הורי קלטו את מצבי די מהר, ואבא שלי התיישב ללמוד איתי מידי יום את מה שלמדו בת"ת, כדי שלא אפגר אחר חברי ואתקדם עם כל הכיתה.

כמעט כל קורא יכול לתאר לעצמו את הסיטואציה. אבי חוזר מהעבודה בשעה שש או שבע, לעיתים שמונה, לאחר שיצא מהבית בשעה שש בבוקר ולא נח לפחות שתיים עשרה שעות, כל מה שהוא רוצה עכשיו זה שעה שעתיים שקטות ורגועות, ואם אפשר היה לסדר באותן שעות קצת נחת מהילדים, נניח מבחן עם תוצאה משובחת, פתק מהמלמד שמשבח את הבן, זה בוודאי היה מוסיף. אבל לא, אבי לא זכה. למרות העייפות הוא עוד לא הגיע אל המנוחה והנחלה, עליו לשבת עם בנו ולנסות להסביר לו במשך נניח חצי שעה שעה, את מה שהמלמד ניסה ללמדו ללא הצלחה במשך ארבע שעות בבוקר.

גם הבן לא מגיע ללימודים במצב אופטימלי לגמרי, גם הוא יצא בשעה שבע מהבית, תחילה לתפילה במנין ואחר כך ללימודים, הוא חזר הביתה בשעה שש בשביל לאכול, לשחק מעט, לפרוק קצת את המתח מיום לימודים עמוס, ואם אפשר כבר לנוח מעמל היום שכלל גם משחקי ריצה בחצר, אבל לא, גם הוא לא יכול ללכת לנוח, עדיין מחכה לו שעת לימוד לא פשוטה עם אבא שלו, העייף והמאוכזב, שיודע שיש אבות שלא מוכרחים ללמוד כל יום עם הבנים שלהם כשהם עייפים, יש להם בנים שלומדים מצוין ויש מהם רק נחת, ואילו הבן שלו, שהולך ללמוד עכשיו עוד חצי שעה, עושה טובה בזה שהוא בא ללמוד, ואין לו כל הנאה ושמחה בלימוד, מצב שהופך את כל העניין למשהו טכני מייגע.

ובכל זאת, שניהם רוצים ללמוד יחד, שניהם רוצים את אותה המטרה, להתקדש, שניהם רוצים שהבן יהיה תלמיד חכם, שניהם חושבים על הרישום לשיבות, שניהם יודעים שבזה מונח העתיד, אז הם מגייסים את טיפת הסבלנות האחרונה לאותו יום ויושבים ללמוד.

אלא שמשוהו משתבש. "אני לא מבין", אומר הבן יקיר בקול יגע אחרי רבע שעה, בה האבא מנסה להסביר לו מושג בגמרא, משהו שבכיתה כבר למדו אותו על בוריו, ורק הבן עדיין לא תפס, ולא שאין לו ראש טוב. "אתה לא משתדל" אומר האב לבן בקול פגוע, "כמה שאני מנסה, אתה פשוט לא משתדל מספיק להבין".

והבן, ששעת הלימוד הזו באמת מיותרת לו, כלומר הוא היה מעדיף לקרוא ספר או לשחק עם אחיו, לצייר או לשחק במחשבה, סתם לדבר עם אמא או לפטפט עם חבר טוב בבית כנסת לפני תפילת ערבית, מוצא את עצמו מנסה להתגונן ואין לו במה. מה הוא יגיד? שהוא לא רוצה ללמוד גמרא? שהוא לא אוהב? שהוא לא תופס? הוא רק יכאיב לאבא יותר, אז הוא שותק. האבא רואה בזה התחמקות והוא מרים את הקול ברוגז, הבן נעלב, והעניינים מתגלגלים, עד שכל ערב כזה הוא סיוט מראש. כך הפכו חיי לקשים. לא היתה לי דקה של שלוה, כל היום לימודים שלא אהבתי ולא השתלבתי בהם, ובערב במקום לנוח מהלחץ היתה תוספת.

לא יכולתי לבוא לאבי בטענות, ידעתי שהוא רוצה בטובתי, ידעתי שהוא רוצה שיהיה לי קל יותר בתלמוד תורה, והוא מוכן לכל, גם לוותר על שעות הפנאי המועטות מאוד שיש לו. אבל לא יכולתי לעזור לו או לעצמי, מוחי היה סגור בפני הגמרא, ובבית היה "סיר לחץ" עד שהקשר שביני לבין אבי אבד, בשל השעות המשותפות שישבנו בהם יחד, ולכאורה היו צריכות להיות מהנות וטובות והיו הפוכות מזה, בלשון המעטה.

בשנתי האחרונה בתלמוד תורה הבין אבי, שבצורה זו לא יזוז שום דבר ולכן שכר עבורי אברך, שישב ויעשה את המלאכה במקומו, אולי במקום שהוא נכשל - השני יצליח, אולי הרגש של האב שינוטרל, יעזור להכניס לתוכי מעט שכל. והאברך באמת ניסה. התקדמתי בשנה יותר יותר ממה שהתקדמתי בשלוש השנים שלפני כן, אבל זה כבר היה מאוחר מידי, הגמרא ואני לא היינו חברים, וממילא הייתי בפיגור גדול אחרי כל בני גילי.

אם לא הייתי שייך לחוג מסוים הרי אין ספק שכל בוחן, שהיה שואל את שתי השאלות הראשונות במבחן הכניסה לשיבה - היה מבין שלא זה הבחור אותו הוא רוצה לקבל לשיבה. אך כיון שבקהילתנו אין בחור שלא מסדרים לו ישיבה ולא משנה מה רמת ידיעותיו, ואין בחור שיישאר בחוץ משום שאינו מבין את הגמרא כמו שצריך, הרי שסודרה לי ישיבה יחד עם כל בני גילי

אבל לא יכולתי לעזור לו או לעצמי, מוחי היה סגור בפני הגמרא, ובבית היה "סיר לחץ" עד שהקשר שביני לבין אבי אבד, בשל השעות המשותפות שישבנו בהן יחד.

ובדרגת פתיחה שווה של כניסה. לכאורה הייתי שווה לכולם, ניתנה לי ההזדמנות להתחיל מחדש במקום נקי ובלי דעות קדומות.

הדבר היחיד שלא ניתן לו סיכוי, היה הקשר שלי עם הגמרא. במקום זה חלחל קור עמוק וניכור גדול, לא היה לי שום קשר רגשי ושום רצון, מה גם שבידע היה חסר לי הרבה מאד, כך שעוד לפני החגים ידע המשגיח מה קורה עם הבחור שלפניו.

וכיון שמעולם לא סווגתי כטיפש או כבעייתי, גם לא כבעל בעיה בכישורי למידה וגם לא עצלן, הוחלט בישיבת הצוות כי מדובר רק בחוסר מוטיבציה, ואת זה חשבו שניתן לתקן, בתחילה בטובות, והם ניסו, אין לי בליבי עליהם כלום, הם עשו כל מה שבידם: מבצעים, פרסים, הבטחות, הקלות, ואחר כך, משהעלו חרס בידם, התחילו להפעיל לחץ.

שלוש שנים חייתי תחת מכבש לחצים שאף אחד לא יוכל לשער את קיומו, בבית ומחוצה לו, על ידי אנשי מקצוע ובעלי תפקיד בישיבה, וכמובן כל המשפחה. הייתי אחרון בשיעור שלי וידעתי את זה, וכמוני ידעו כל מי שהיה בעניינים, וגם מי שסופר לו כמה קשה איתי, כגון דודותי. בכל מקום בו שהיתי, גם אם לא דובר בעניין, הרגשתי את העיניים הדוקרות: למה אתה לא משתדל. עושים הכל למענד, נותנים לך הכל, תלמד! אם לא בשבילך, בשבילנו. איך אנחנו יכולים לחיות בידיעה שאנחנו מגדלים כישלון...

הייתי בסך הכל בן שבע עשרה כשעליתי לישיבה גדולה. כולם מסביבי היו צעירים. אני הייתי זקן שבע ימים ורוגז, לא ידעתי מה אני עושה במקום הזה, הרי אני לא מסוגל ללמוד! עתה כבר לא למדתי כלום! כל כך שנאתי את הלחץ ואת האווירה סביבי,

שקיבלתי 'אנטי' לכל דבר שיש בו אותיות, מלבד עיתון הבוקר שממילא לא הגיע לישיבה. לפתוח ספר היה עינוי, אבל זה מה שעשו בישיבה כל היום, ובשבילי זה היה כלא גדול ומאיים, בו אהיה כלוא עד שהשידוך יוציאני משם, אלא שכמו שאמרו כולם, מי ירצה בכלל לקחת אותי? בחור שהולך בטל כל היום במקום למלא את כרסו בש"ס ופוסקים.

אם בחור טוב יכול לזכות לשידוך בין גיל שמונה עשרה לעשרים ושניים, עשיתי לעצמי יום אחד חישוב, הרי אני שאיני בחור טוב עלול להמתין עד בוש... עשיתי חישוב מהיר ומצאתי שלפני עוד חמש שנים בלתי נסבלות מבחינתי, ויום אחד אחרי שעשיתי לי את חשבון הייאוש היומי שלי, ואחרי שהמשגיח, שלא ידע כי לפניו בחור שכבר לא יכול יותר, קרא לי לשיחה והפעיל עלי את כל ה'מכבש' שלו, ארזתי את חפצי ויצאתי מהישיבה על מנת לא לחזור לעולם.

אדלג ברשותכם על תגובותיהם של הורי, תשעה באב הוא יום שמח לעומת מה שהיה אצלנו בבית במשך כמה שבועות. עד שהורי התרגלו לרעיון שבנם אינו עומד לחזור לישיבה בשום פנים ואופן ובשום תנאי שבעולם, מה הם לא ניסו? הכל, ממש הכל, אבל אני הייתי נחרץ: לעולמי עד לא אפתח יותר גמרא, בקושי סידור הייתי מוכן לפתוח...

חיפשתי מיד עבודה מתאימה, משהו שיוציא אותי מבית הורי משש בבוקר ועד אחת עשרה בלילה לפחות. ידעתי שהכלל 'רחוק מהעין - רחוק מהלב' תקף גם במקרה שלי, אם אסתובב בבית יהיה הרבה יותר גרוע, אם אעסיק את עצמי ארוויח לפחות את לחמי, את הדימוי הכלומניק שלי, והורי יוכלו לפעמים לשכוח לכמה דקות את הבושות.

כיון שלא בחלתי בשום עבודה, מצאתי עד מהרה מקום שקיבל אותי לכמה שעות שאהיה מוכן לעבוד. מדובר בעבודה 'שחורה', קשה פיזית וגם נפשית, ריקה מכל תוכן ומחשבה, אבל לא היה אכפת לי מה העבודה, העיקר לא לחיות תחת מכבש הלחצים של מה למדתי היום ומה הספקתי, והעיקר לא להיות בבית. עבדתי שם, הייתי עייף ולא מאושר, ולא פעם חשבתי לעצמי, איך עזבתי מקום מסודר ונעים כמו הישיבה, בה היה אוכל מסודר, שעות מנוחה וגם שעות הלימוד לא היו נוראיות, אבל תמיד, נזכרתי, שם היה הלחץ הבלתי נסבל. ועתה, עם זה שגבי שחוח ופי נקרע מפיהוקים, אני לא לחוץ, עושה את עבודתי נאמנה, בשקט ושלווה.

אלא שדבר אחד לא לקחתי בחשבון: בחור צעיר העובד עם צוות שלם, לומד מהם, מנסה להידמות להם ולהיטמע בתוכם, לא להיות שונה. אני הגעתי עם חליפה שחורה, כיפה גדולה ופאות למקום שבו עבדו כל מיני טיפוסים שאף אחד מהם לא התאים לאורח החיים של יהודי חרדי, ואני חשתי שם שונה ולא שייך.

אדלג ברשותכם על תגובותיהם של הורי, תשעה באב הוא יום שמח לעומת מה שהיה אצלנו בבית במשך כמה שבועות. עד שהורי התרגלו לרעיון שבנם אינו עומד לחזור לישיבה בשום פנים ואופן.

לוי היה לי מטען רוחני טוב ויציב, אולי הייתי מחזיק מעמד, בכל זאת באתי מבית שורשי ומשהו שנשמתי היה נטוע חזק ביהדות הנאמנה, אבל בכל זאת השינויים הלכו וקרו. הראשונה שנעלמה היתה כמובן החליפה והיה לזה הסבר מנומק והגיוני: במקום בו עבדתי היא יכלה רק להתקלקל... אחר כך נעלם הכובע והכיפה הלכה והתקטנה מידי חודש. לא יכולתי לזכור מתי התפללתי יותר מתפילה אחת ביום, וגם היא היתה מהירה כשגופי בבית הכנסת ורוחי משוטטת אי שם.

בבית היה בכי ותאניה, אולם אני עמדתי בשלי, אמרתי שאם הם רוצים אני מוכן לצאת מהבית, יש לי כבר כסף, אבל לחזור למה שהייתי, אם בכלל הייתי אי פעם, זה לא! הורי התייעצו עם מי שהתייעצו והחליטו שאשאר בביתם, כל עוד איני מקלקל את האחרים, דבר שנמנעתי ממנו כמובן, שכן לא היתה בי כל התרסה נגד המשפחה או היהדות החרדית, לא התכוונתי לסחוף בעקבותיי אף אחד, הספיק לי לדעת שאני עצמי גורם לעוגמת נפש בשביל עשרה ילדים.

כך או כך, לא הידרדרתי במדרון אבל זחלתי בו באיטיות אבל בעקביות. הירידה היתה בצעדים קטנים, כמעט לא מורגשים, אבל לא היה ספק שאני בדרך לאבד לגמרי את היהדות שבי אם העניינים ימשיכו כך.

ואז נכנס נון לחיי, הוא היה החרדי האמיתי הראשון שהתקבל לעבודה במקום (אני לא נחשבת כזה...) והוא כמובן לא היה אמור לעבוד איתי בעבודה שחורה, הוא התמקם בנוחות בבנין המנהלה, היה לו חדר מסודר ופרטי, וחלון גדול שצופה אל החלק בו עבדתי אני באזור הפתוח. הייתי הכיפה היחידה בשטח ועוד כיפה שחורה, גדולה יחסית עדיין, וזה בלט, אף אחד לא כיסה את ראשו במקום ההוא. וכך יום אחד מצאתי את עצמי מחפש בבנין המנהלה את חדרו של נון, לאחר שקיבלתי הוראה להתייצב שם מהבוס הישיר שלי. "שלום". אמר נון, "ואני הופתעתי

לראות אברך חסידי בחליפה שחורה ארוכה עם זקן עבות. ממש לא שייך למקום. "מופתע, אהה..." אמר, "גם אני הופתעתי לשמוע שיש פה עוד אדם חרדי, זה מקום כל כך חילוני, שמחתי מאד. בוא תשב". הזמין אותי אמרתי שאני מצטער, אבל אני חייב לחזור לעבודה, אני עובד לפי שעות. "זה בסדר" אמר נון וחייך בעדינות. "שאלתי קודם והעובדה שאתה נמצא כאן על פי הוראתי היא חלק משעות העבודה".

התיישבתי בסקרנות. "שמחתי מאוד לדעת שיש פה עוד אדם חרדי", אמר נון, "אתה יודע, היה לי מאד קשה לעזוב את מקום העבודה הקודם שלי, שם היתה אוירה כמו שצריך והיה לי חברותא נהדר. אבל לא היתה ברירה", פניו התעננו, "אתה יודע שהחיים מחליטים לפעמים בשבילך, עברנו עיר, זה מקום העבודה היחיד שמצאתי. וכבר כמה ימים אני שובר את הראש בבעיה, אני לא יכול ללמוד ללא חברותא. זה חסר לי מאוד. חיפשתי מישהו ללמוד איתו, אבל בכל האזור הענק הזה לא ראיתי אף אדם חרדי, אפילו שיהיה רק דתי, ופתאום ראיתי אותך, זה היה כמו אוצר שנפל לי משמיים".

כבר התחלתי להבין לאן השיחה חותרת והחלטתי לשים את הקלפים על השולחן מיד, כדי שלא אסתבך בשקרים ובלחצים. "תודה", אמרתי, "אבל בטח לא התכוונת לשתף כמוני, אני לא פותח גמרא בעיקרון". הוא חייך. "מה עוללה לך הגמרא שאתה כל כך כועס עליה?" שאל.

"היא לא עוללה לי כלום, אבל הלחץ שנגרם לי בגללה כל חיי מכל מגידי השיעורים, המשגיחים, המלמדים ההורים, וכל המשפחה, כל הסביבה וכל העולם עשה לי רע ומר כל החיים, לכן אתה רואה אותי פה במקום לראות אותי בישיבה", לא יכולתי לכסות על המרירות.

"אני מבין", אמר נון פרוץ, "אבל לא התכוונתי לגמרא, ולא התכוונתי שתלמד בגלל שהמשגיח רוצה, אלא רק בגלל שהקב"ה רוצה".

"מה כוונתך?" שאלתי. הייתי קצר רוח ללכת משם, כל השיחה לא התאימה לי.

"אני לומד כל יום שיעור משנה ברורה", אמר נון, "זה לוקח בערך רבע שעה ללמוד עמוד, ואני לומד לא בגלל שהמשגיח שלי אומר לי ולא בגלל אף אחד, אלא מפני שהי' יתברך נתן לנו הוראות איך להתנהג בכל מקום, בכל ענין ובכל שעה, ואם אני לא אלמד את ההוראות - אני פשוט לא אדע מה אני צריך לעשות ואיך. אז כדי לדעת את ספר ההוראות שלי אני לומד, לא בגלל שאף אחד אמר, רק מפני שהי' ביקש ממני להתנהג בצורה מסוימת, וכדי לדעת אותה עלי ללמוד. אתה מבין, גם כדי להיכנס

"היא לא עוללה לי כלום, אבל הלחץ שנגרם לי בגללה כל חיי מכל מגידי השיעורים, המשגיחים, המלמדים ההורים, וכל המשפחה, כל הסביבה וכל העולם עשה לי רע ומר כל החיים

לעבוד פה הייתי צריך ללמוד את החוקים של המקום, קיבלתי על עצמי ללמוד אותם מרצוני, כי אחרת לא אדע מה לעשות בדיוק ואכשל. להבדיל, כך אני לומד את המשנה ברורה, להכיר את ההוראות היטב. מה אתה אומר? תצטרף אלי לרבע שעה ביום?"

כשראה שאני מהסס אמר: "מה אכפת לך? רבע שעה! במקום לעבוד עבודה פיזית, תנוח בחדר שלי".
 "והעבודה?"

"זה בסדר", אמר נון, "שאלתי לפני שקראתי לך, ואמרו לי שאפשר גם יותר מרבע שעה, אתה עובד מצטיין ומגיע לך יותר מלכל העובדים".

וכך התחלנו ללמוד. התחלתי בגלל שרבע שעה בחדרו הממוזג של נון היה פיתוי לא רע, רבע השעה הפך לחצי שעה מהר מאוד, כי לפני הלימוד היה כוס קפה ועוגיות טעימות שנון הביא מהבית, וגם שיחה קלה על המציאות הישראלית שלנו, פיגועים, תאונות וכל היתר. ואחר כך לימוד שהיה קל, ברור ובהיר, פתח בפניי עולמות חדשים והיה, כמה מפתיע, ממש מעניין.

כמובן שעניתי בחיוב, זו היתה הזדמנות לעזוב את העבודה השחורה והפשוטה, לשבת במשרד ממוזג, לעבוד בעבודה מכובדת פחות שעות ולהרוויח יותר

התחלנו בסימן א' ממש מההתחלה, סדר קימת הבוקר. נטילת ידיים ליד המיטה. איזו נעל לובשים בתחילה, ואיזה צד של הבגד לובשים קודם. פתאום שמתי לב שאני מתעורר בבוקר וקם אחרת לגמרי, אני שם לב למה שאני עושה, אני מנסה לעבוד לפי כללי ההתנהגות שלמדתי ועושה את זה לגמרי מתוך בחירה, שום לחץ שום שאלה, נון לא שאל אף פעם מה מתוך מה שאנחנו לומדים אני גם עושה.

יום אחד, כשנון הקשה משהו על המשנה ברורה, פתחנו גמרא כדי לראות את מקור הדברים. כל כך הרבה זמן שלא הרמתי גמרא בידי, חשבתי, כשלקחתי את הכרך העבה מתוך ארונו של נון, שהיה מלא בספרי קודש. פעם שאלתי אותו, מה פתאום הוא מביא למקום עבודתו עמודון ספרים, שממש לא שייכים לשם, הוא אמר שהוא לא יכול לעבוד באוירה אחרת והספרים שומרים עליו. היה לנו את כל הספרים היסודיים של כל בית יהודי בחדרו של נון, ומידי פעם מצאתי את עצמי הולך לארון להביא ספר אחר, ספרים שלא פתחתי שנים וספרים שלא פתחתי מעולם, עתה עיינתי בהם מרצוני הטוב, והם לא נראו לי מאיימים בכלל.

למדתי שנה עם נון ובלי להרגיש כבר למדנו יותר מרבע שעה, כלומר רבע שעה הוקדשה נטו למשנה ברורה, שעליה לא ויתרנו, במיוחד משום שנון קיבל על עצמו ללמוד יום יום עמוד לפי סדר שקבע ארגון 'שונה הלכות' (שבנוי כמו הדף היומי בש"ס ומיועד לחזק הלכות בעם ישראל) ואחר כך בהתאם למה שלמדנו במשנה ברורה. הגמרא כבר לא איימה עלי. למדתי לחפש בה ומה שלא היה מובן שאלתי את נון, שאף פעם לא שאל איך אני לא יודע דברים בסיסיים כל כך. הוא אהב ללמד ואני אהבתי ללמוד.

אחרי שנה אמר לי נון שהתפנתה משרה של מזכיר זוטרי בקומה שלי. ולדעתו אני יכול למלא אותה, אם אני רוצה, הוא ימליץ וגם ילווה אותי בהדרכה. כמובן שעניתי בחיוב, זו היתה הזדמנות לעזוב את העבודה השחורה והפשוטה, לשבת במשרד ממוזג, לעבוד בעבודה מכובדת פחות שעות ולהרוויח יותר. קיבלתי את המשרה וכמה שעות התפנו לי ביום. מהר מאוד החלטתי שאמלא בזמן זה את מה שחסר לי בידע ביהדות, רציתי להיות כמו נון, לשחות בספרים, להגיד בקלות: 'נדמה לי שהראשונים עמדו על הנקודה הזו, תביא את המשנה ברורה, אראה לך מה נפסק להלכה במצב זה'.

קיבלתי רשות מנון ואחרי שעות עבודתי עברתי לחדרו והשתמשתי בספריו. נון נשאר איתי כשהיה לו זמן ולעיתים הלך לביתו. פתאום גיליתי שאני לא כל כך טיפש כמו שחשבתי, והגמרא לא חסומה בפני, נון לימד אותי איך ללמוד ואני צללתי לתוכה בשקט ובשלווה. פעמים רבות שכחתי אפילו היכן אני נמצא ובעיקר נמשכתי אחרי העמוד היומי עמו בררתי את הדברים השייכים למעשי היומיום שלי ממש, כגון שאלות בהלכות תפילה, הלכות ברכות שדרך הלימוד בהם הגעתי להיות בקי במה מברכים על כל דבר וכו'. הדברים שלמדתי נתנו לי טעם, לא עשיתי מצוות בגלל שלימדו אותי בת"ת שכך עושים כולם, אלא משום שהבנתי שזה מה שה' רוצה ומחייב, וקיבלתי מהלימוד כי לכל פעולה ורגע יש חשיבות. החלל הריק בתוכי התמלא בתוכן ובמחשבה יהודית.

זכיתי באיכות חיים, בעבר הנחתי תפילין ללא חיות, אחרי שלמדתי את ההלכות הרגשתי שמחה וסיפוק בקיום המצווה, ידעתי את הטעם וכיוונתי בשעת ההנחה. כך התפילה קיבלה משמעות רצינית, מתי מותר להפסיק ואיך צריך לכוון, שאתה עומד לפני ה'! כמו כן זו היתה תגלית עבורי לדעת, כי בכל דבר ישנה אפשרות למצוה, אפילו בקשירת שרוכי הנעליים יש הלכות, מה נועלים קודם ומה שורכים קודם.

הלימוד, אף שהוא היה קצר יחסית, השפיע על כל דקה מיומי, זה היה השורש ממנו ינקתי חיים כל היום. ואין צורך לציין, כי במרוצת הזמן חזרה אלי החליפה, כי נון אמר שהרבה יותר מכובד ללמוד כך, ורציתי שידע שאני מעריך את השהות שלנו ביחד, וכדי לכבד אותו הסכמתי לכבד את הלימוד בחליפה. אחר כך הכיפה, שלא התאימה לחליפה, גדלה לאט לאט וכמעט שבתיה הראות כפי שנראיתי.

השיא היה כשפניתי יום אחד לאבי, ממנו התרחקתי מאוד, מאז עזבתי את הישיבה, והצעתי לו ללמוד רבע שעה את המשנה היומית, הוא כמעט התעלף. "מה אתה אומר???"

אמרתי בפשטות: "אני לומד עם אברך אחד בעבודה כל יום וזה דבר נהדר. החיים נראים אחרת כשיודעים את תוכנית ההפעלה שלהם".

אבי היה המום. לא התפלאתי לראות דמעות בעיניו. "בוודאי", הוא אמר, "מי זה נון?" סיפרתי לו ואמרתי כי הגעתי להכרה שבלי ללמוד הלכה - אורח חיים לא ייתכן להיות כיהודי, העברתי את המסר בבית וכל המשפחה הצטרפה ללימוד.

השיעור הזה התחיל לבנות אותי בחזרה אל תוך המשפחה שלי, פתאום כבר לא הייתי ההדיוט שלא יודע לפתוח גמרא, עתה הייתי ממש מגיד שיעור, וזה לא היה פלא, את השיעור הזה כבר למדתי בצהריים עם נון, ונון היה המורה הטוב ביותר שאפשר, כשהצעתי פעם להוסיף הסבר על ידי ציטוט מהגמרא למשהו שלמדנו, התחיל אבא שלי לבכות בכי גדול ונורא, שאי אפשר היה להפסיק אותו שעה ארוכה. "זה בשביל כל השנים ההם". הצליח לומר.

את השיעור עם נון לא הפסקתי למרות שאני כבר לא עובד שם. זה זמן רב שאנחנו לומדים בקביעות במקום עבודתי הקודם. נון אומר שאני לא יכול להפסיק ללמוד איתו, כי אחרת לא יהיה לו מספיק חמצן לעבוד כל היום. זה הדלק שלו. האמת שזה גם החמצן והדלק שלי. בן עשרים ואחת התארסתי, וכמה חודשים אחר כך, לא מזמן, עמדתי מתחת לחופה.

בגיל שבע עשרה עזבתי לחוץ, כעוס וממורמר את הישיבה על מנת לא לפתוח וללמוד בשום ספר יהודי לעולם. בזכות השיעור במשנה ברורה היומית חזרתי להיות הבן של אבא שבשמיים. עדיין היה לי חסר הרבה חומר, אבל עתה אני נחוש להשלים אותו. וזה מה שאני עושה עתה כל הזמן, מרצוני, בלי לחץ, בלי בקשות. רק משום שהוא יתברך ציווה אותי ללמוד את הוראות ההפעלה של חיים רגועים ואמיתיים.

תובנות רבות עולות מהמעשה האמור, אך עלינו לדעת שכחורים או מחנכים, תפקידנו בין היתר הוא לא להביא את ההצלחה, אלא לייצר לה את האקלים, להעניק כלים ומוטיבציה, וההצלחות יבואו מאליהן בעזרה"י.

מוטיבציה-כח רצון והגורמים לו

ונפתח נא פתח נקודתי בנושא ארוך הנקרא - **מוטיבציה**:

קיימות ארבע תיאוריות שמנסות להסביר מאיפה מגיעה מוטיבציה, אולם אין תיאוריה אחת שתבהיר לגמרי מה גורם למוטיבציה, וככל הנראה אנו מונגעים משילוב של כמה מהן. הבנה של הגורמים למוטיבציה, עוזרת לאדם כך שיוכל לכוון את עצמו לעורר ולהשתמש בכוח המיוחד הזה.

בעולם החי אנחנו פוגשים בעלי חיים שנראים כבעלי מוטיבציה גבוהה לעשות משהו או להגיע למקום מסוים. אנו רואים אותם חותרים ללא לאות להשיג מטרת מסוימת. הציפורים הנוודדות עפות מקצה העולם ועד קצהו בעונות שונות ובעלי חיים אחרים נעים מקצה יבשת אחת לאחר, במהלך חילופי עונות, זו תופעה שקשה להסביר רק בטיעון ש"קר להן", משום שקיימות ארצות חמות מספיק, הקרובות בהרבה לארץ מוצאן, מבלי צורך להמשיך לעוף הלאה.

בדומה לכך, ישנם דגים שיטילו ביצים רק באותו מקום שהם בעצמם בקעו על אף שלאותו מקום אין יתרון על המקום שבו הם חיים. במקרים הללו המוטיבציה הינה באינסטינקט שלהם - היא "מתוכנתת" במבנה הביולוגי של החיות. ואכן, יש חוקרים שטוענים כי ישנם גם בני אדם שנולדו עם צורך להתנהג בצורה מסוימת ויעשו את הכל להגיע לכך, לפי שיטה זו, מוטיבציה שייכת לקבוצה קטנה של בני אדם והיא מוטבעת ביולוגית בגננים, אם אכן כך המציאות, אין בידי של האדם כמעט מה לפעול בנידון, דבר שביסודו הוא מנוגד לאמונה הבסיסית המלמדת שאין דבר העומד בפני הרצון, והאדם הוא בעל בחירה להפעיל ולייצר כוחות בסייעתא דשמיא ובעזרת האל עליו.

בקצה השני של סולם התיאוריות, נמצאים חוקרים הטוענים כי מוטיבציה אינה מובנית באדם, אינה מולדת וכלל איננה נחלת היחיד. להיפך, הם טוענים שמוטיבציה היא תכונה נרכשת, הבנויה בעיקר על תמריצים וגמולים חיצוניים וחברתיים. אנשים מחליטים ופועלים כדי לקבל משהו, וככל שה"משהו" הזה יותר מעניין או נצרך לבן אדם - תהיה לו יותר מוטיבציה להשיגו. לדעתם, כסף, כבוד ומניעים דומים, הם המרכיב המרכזי למוטיבציה.

אסכולה נוספת המתייחסת למוטיבציה כאל תכונה מובנית, מסבירה שמוטיבציה מונעת בעיקר מצרכים ביולוגיים כמו צמא, או כאלה רגשיים כמו פחד. כיון שאנשים רוצים להרגיש טוב הם יעבדו בהתמדה לאורך זמן כדי להגיע למצב של איזון: כך שלא יהיו צמאים או נרדפים. זהו אמנם מנגנון גופני אבל הוא יותר עכשווי וממוקד. שיטה זו לא מתאימה למציאות של אנשים הפועלים מתוך מוטיבציה תוך אי שימת לב לצרכיהם הגופניים, תלמידים שמוותרים על לילות של שינה לפני מבחן, מתמידים שמדלגים על ארוחות ואפילו אנשים שאוכלים כאשר אינם רעבים מתנגשים עם התיאוריה הזו. (על אף שברמה השיטתית יש בתיאוריות אלו מן האמת, אך הן לוקות בחסר כפי שיבואר להלן).

השיטה הרביעית והאמיתית אשר אל תוכה גדלנו כיהודים, גורסת שמוטיבציה באה מהכרה ואמונה. לפי הסבר זה, כאשר אדם מבין את המשמעות של דבר מסוים או מאמין שהוא נכון ואמיתי - מתעורר אצלו מנגנון מוביל ומתניע שנקרא מוטיבציה. שיטה זו תואמת לגישה התורנית שלנו אבל גם כאן: אין הסבר לאנשים שהם בעלי מוטיבציה גבוהה לדבר שאינו "חשוב" אידיאולוגית כמו אמנות ומוזיקה.

בשיטה זו בחור מתמיד מבין חשיבות של לימוד תורה, ומי שאינו מתמיד כל כך אינו מבין - אבל אנחנו יודעים שאין זה נכון במציאות, וישנם בחורים שקשה להם להתמיד על אף שההכרה שלהם חזקה יותר מזו של בחור שמתמיד. לעתים, למתמיד יש כישורים נוספים של יכולת לשבת, ריכוז ורוגע שנותנים לו יכולת להגיע להישגים גבוהים יותר מאשר לבעל ההכרה התורנית העמוקה.

לכן נראה שמוטיבציה בנויה מכמה וכמה מרכיבים, כאשר הצד השווה שביניהן שהן מושתתות על אמונה בבורא, ובכלים האדירים שהעניק לי כנברא.

ישנם אנשים שנולדים עם מנוע פנימי הדוחף אותם להתקדם בדברים מסוימים, אבל לרוב, תמריצים הם שמשחקים תפקיד מרכזי בפיתוח מוטיבציה של אנשים, ועם כל כוחם של תמריצים, עוצמת המוטיבציה ורמתה יהיו תלויות בשילוב של צורך לאיזון פנימי עם הבנה חזקה הנעזרים במישור הפרקטי בסביבה וכישורים של הפרט.

אכן, כיהודים מאמינים בכלל, וכבני תורה בפרט, יודעים אנו שאין מגבלה, ואין שום מניעה או מחסום אשר יכולים לעמוד מול היהודי המאמין, המתפלל לקב"ה על כל דבר ששואף אליו. כל אדם, בחור, ילד, אשר קושר נפשו עם תלמיד חכם ירא שמיים, כמורה דרך, אשר יורה לו את הדרך אשר ילך בה בעבודת ה', ללא ספק שיגיע, ויגיע גבוה.

אין אנו קבלני הצלחות!

אך ללא ספק אנו קבלני השתדלות!

לחוש, להרגיש, ולחיות את האחר

אכן יסודי הדברים מונחים ומפורשים בפרשתנו – פרשת וארא.

בפסוק נאמר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן, וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֶל פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (ו, יג).

ובירושלמי אמרו (ראש השנה פרק ג הלכה ה): "על מה ציווה אותם? על פרשת עבדים". כלומר, שכשיבואו לארץ ויהיו להם עבדים, יקפידו לשלחם בסיום שש השנים. בניגוד למקובל כי המצוה הראשונה בה נצטווה עם ישראל היא מצות "החדש הזה לכם", קובע הירושלמי כי בני ישראל נצטוו תחילה על פרשת שילוח עבדים.

והדברים אומרים דרשני! מדוע הקדים הקב"ה לצוות את בני ישראל במצות שילוח עבדים עוד בהיותם במצרים, טרם קיבלו תורה? ומדוע ניתנה לה זכות הקדימה על פני שאר המצוות? רבותינו ביארו כאן יסוד חשוב.

בני ישראל מצטווים במצות שילוח עבדים דווקא בהיותם במצרים לאחר שחוו על בשרם היטב מהו עבד! וטעמו במידה רבה מה מהותו, מהות חייו של עבד!

רק לאחר שהתנסו בעצם בגופם ובנפשם בחוויה המרה של עבדות משפילה ומבזה, יכולים הם להבין לתחושותיו של העבד, לרגשותיו, סבלותיו, מהותו ואופיו, והכיסופין הגדולים לצאת לחירות. תחושה המקוננת ומנקרת בנפשו ללא הרף.

יסוד גדול ועצום לימדה אותנו כאן התורה, בשביל לדעת כיצד ואיך לנהוג עם האחר - צריך להרגיש אותו! לבוא מאותו מקום בו הוא נמצא, ולפעמים צריך לרדת אליו כדי לחוש אותו! להתאים ציפיות ולבחון תמיד לא רק את הצלחותיו אלא אף – ואולי בעיקר – את השתדלויותיו.

ומן הסתם זו מלאכה לא פשוטה.

הסבא מקלם, בספרו "חכמה ומוסר", מאריך לבאר מידה זו של נושא בעול עם חברו, ובאחת הדרכים להשיג מידה נעלה זו, הוא כותב כך:

"בלתי אפשרי לבוא להרגיש בצער הזולת, ולישא בעול עם זולתו, רק על ידי ציורים רבים שכל מה שקרה לזולתו ממיני הצער או הייסורים והמכאובים כאילו קרה לו ח"ו, ומה שהיה דורש מזולתו שיעשה לו או לכל הפחות שישא בעול עמו, כן ידרוש מעצמו לעשות עם זולתו ורק על ידי זה יבוא למדרגת נושא בעול עם חברו".

זו היתה גם דרכו של משה רבינו. שבזמן שבני ישראל השתעבדו במצרים: "ויצא משה אל אחיו וירא בסבלותם", ומבאר רש"י: נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם, כלומר, הוא הרגיל את עצמו בציור כאילו קרה לו כזאת ולכן הלך לראות, כי כידוע כח הציור בא מהתקרבות של החוש, וכך הרגיש בעצמו עד שהרגיש בצערם.

ובחיתום מאמר נביא את דברי מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל:

"מהתלמידים המצטיינים בכיתה יש למלמד עולם הזה, שהרי הוא חש תענוג ללמד. על הבינוניים, הוא מקבל משכורת, ובזכות התלמידים החלשים, המתקשים והבעייתיים, הוא יקבל עולם הבא,..."

מופץ לעילוי נשמות ישראל אשר אין מי שיזכיר וינציח שמותם

הארות והערות יתקבלו בברכה במייל זה

שבת שלום

מיכאל זכריהו